Huis van de wijsheid

Sove viering 5 mei 2018 Johan Beks

Inleiding

Het laatste jaar van mijn studie theologie in Groningen woonde ik anti kraak in een oude arbeidersbuurt. Mijn woning bevond zich op de tweede verdieping. Daarheen leidde een steile trap. Wanneer je boven was keek je tegen een witte wand, waarop ik in metershoge letters met zwarte fietslak “Allahu Akbar” had getekend. Dit in Arabisch schrift want klassiek Arabisch was een afstudeervak. “Allahu Akbar”, God is de grootste, was toen een onschuldige uiting van een Gronings student. Nu zou het anders worden opgevat. Triest dat deze uitspraak die feitelijk inhoudt dat de Eeuwige al ons doen en denken overstijgt niet meer tot bescheidenheid leidt maar tot vernietiging van de ander en zich daar zelfs over verheugt.

Overdenking

In de eerste lezing van Spreuken 8 horen wij een loflied op de wijsheid. Wijsheid als Gods troetelkind, spelend op de vlakte van zijn aarde, het geluk voor de zonen van Adam. In de tweede lezing lijkt het of juist aan de betekenis van de wijsheid wordt getwijfeld. “Waar blijft wie wijs is, waar een schriftgeleerde? Heeft God de wijsheid van de wereld niet tot dwaasheid gemaakt?” En dan is het onderwerp voor vanavond nog eens “Het huis van de wijsheid”.

Dat Huis of liever de academie werd in de achtste eeuw in Bagdad gesticht door het kalifaat van de Abassieden . In die academie kwamen drie godsdienstige richtingen tezamen , Joden Christenen en Moslims om de wijsheid en kennis van de Grieks-Romeinse wereld in een Arabisch jasje te steken , verder te ontwikkelen en te verspreiden in het Islamitische rijk. Vaak wordt dat samengaan van Joden, Christenen en Moslims in die tijd wat al te soepel en romantisch voorgesteld. Maar dat gebeurt vooral in populaire artikelen die een bepaalde boodschap willen overbrengen en niet zozeer in meer wetenschappelijke literatuur. Het was eerder een naast elkaar leven dan een samenleven. Het waren weliswaar de Joden en de Christenen die de kennis hadden van de wetenschap en van de talen waarin die oorspronkelijk was weergegeven. Maar de macht was bij het Islamitische staatsapparaat , het kalifaat. Het is juist die machtsfactor, die op lange termijn de verhoudingen tussen Joden, Christenen en Moslims heeft doen kantelen en wel in het voordeel van de Islam.

Als kanttekening : In de deze tijd van de achtste eeuw en later waren er meer Christenen in het Midden Oosten dan in West Europa en stond hun beschaving op een beduidend hoger peil .

In het huis van de wijsheid ging de belangstelling vooral uit naar de filosofie. Ook waar Paulus in de brief aan de Korinthen spreekt over wijsheid bedoelt hij de filosofie van die tijd. Bij de filosofie gaat het vooral om de ratio en de geldigheid van de argumenten. Echter de periode waarin men in het Huis van de Wijsheid ongehinderd en ongecensureerd zo filosofie kon bedrijven is maar van betrekkelijk korte duur geweest. Want het eigen inzicht en persoonlijk oordeel werd geleidelijk aan ingeperkt en aan strikte voorschriften gebonden. Filosofie en daarmee ook de theologie die daaraan verbonden was volgde hierna traditionele

wegen. In elke religieuze traditie ontstaat er op gezette tijden een spanning tussen de rede en wat ik hier gemakshalve de openbaring zal noemen. Hoe men met die spanning omgaat bepaalt grotendeels de richting waarin die religieuze traditie zich zal bewegen. Dat merken wij ook in de geschiedenis van het Huis van de Wijsheid. Want in Bagdad kreeg in die tijd de meest rationele opvatting, die van de Mutazalieten, de overhand. Voor hen gold de overtuiging dat de mens voor kennis van goed en kwaad genoeg heeft aan de rede en dat er dus geen behoefte was aan religieuze wetten of de openbaring. U begrijpt dat daardoor een botsing met de orthodoxe Islam onvermijdelijk was. Voor de orthodoxe Islam was de openbaring maatgevend. Deze orthodoxe Islam werd toen verdedigd door Ibn Hanbal, De aartsvader van het huidige Salafisme. Het is die stroming binnen de Islam die in Eindhoven gepredikt wordt in de Furqaan moskee aan de Otterstraat – Zelf ben ik daar vele keren geweest en het bestuur was open over zowel het programma als over de financien. Het meeste geld was afkomstig van Saoudische zakenlieden Dit was al op het eind van de vorige eeuw bekend.-

Wie mocht denken dat rationalisme altijd tot tolerantie zal leiden zal teleurgesteld zijn over de onverdraagzaamheid van juist de rationalistische Mutazelietten . Op gezag van de kalief Ma'moen werd toen een inquisitie ingesteld, de Mihna, die tot taak had om zo nodig onder dwang hun opvattingen aan de bevolking op te leggen. Met andere woorden de orthodoxie, in welke gedaante ook, heeft niet het alleenrecht op intolerantie. Ook het rationalisme , in welke vorm dan ook, kan zeer intolerant worden en soms gewelddadig .

Op verschillende momenten in mijn leven ben ik in contact geweest met moslims en met de islam. Dit niet alleen door studie maar juist in de persoonlijke omgang en op een nogal hardhandige wijze met de politiek. In 1983 zijn wij als gezin door het Islamitische bewind van Nigeria gedeporteerd. Wij waren daarin slachtoffer van een doelbewuste actie om missie en zending zoveel mogelijk te frustreren. Na een langdurige periode in Kenia werd ik in 1994 predikant in Eindhoven. Een van de dingen die ik mij daarbij voornam was om contact te zoeken met de Islam in Eindhoven. Naast het bezoek aan de moskee in al haar verscheidenheid hier aanwezig ben ik een tiental jaren actief geweest in het Interreligieus platform . In dat kader hebben wij verschillende gesprekken gehad en bijeenkomsten georganiseerd. Soms met meer dan honderd belangstellende, soms in kleine kring, maar uiteindelijk liep de belangstelling zo terug dat het een stille dood is gestorven. Zowel de kerken als de moskee keerden zich steeds meer in zich zelf terug.

Thuis hebben wij ruim vijf jaar samen gewoond met een Moslim uit Rusland en een jaar met een Moslima uit Afrika. Meestal waren de persoonlijke contacten goed. Anders houd je het ook niet zo lang uit met elkaar. Maar er waren momenten dat de verschillen in beleving duidelijk waren. Dat was meestal rondom de feestdagen en met de maaltijd. De tafel brengt niet alleen bij elkaar maar kan ook uiteendrijven. Dit waren niet alleen cultureleverschillen. Want wij hebben in ons huis ook niet moslims als gast gehad die uit dezelfde gebieden kwamen en met wie wij deze ervaring niet hebben gehad. Er bleef soms een ongemakkelijke verlegenheid van handelen. Het gesprek over wat voor ieder heilig is laat ik hier rusten. Het blijft een zoeken naar een gemeenschappelijke basis. Daarbij zullen wij niet dienen te vergeten hoe de Moslim naar ons en onze cultuur en samenleving kijkt.

Zelfs waar wij denken in een volslagen gesecularisseerde samenleving te leven, die totaal van God los is, is dat voor de Moslim nog altijd een secularisering die christelijk gekleurd is en waarbij de waarden en vormen een christelijke oorsprong hebben.

In deze wereld waarin wij naast elkaar leven als wie eigenlijk? Christenen, moslims of ex—lezen wij de brief van Paulus over de dwaasheid van God en het loflied op de wijsheid . Een dwaasheid die niet zozeer de wereld van kennis en wetenschap in twijfel trekt maar de dwaasheid van een wereldorde waarin wij ons overgeleverd hebben aan de macht van geld , roem en geweld. De orde waarin de grootste bek het voor het zeggen heeft. Het is de dwaasheid die deze orde aantast en te kijk zet. Het is de dwaasheid van de mensen die op de Griekse eilanden vluchtelingen bijstaan . De dwaasheid van de zusters aan de Hoogstraat van wie ik een politiecommissaris heb horen zeggen dat zij zo vreselijk naief zijn . Het is deze dwaasheid die ons uitnodigt om tegen de trend in de hand te reiken naar de moslims in onze stad en zo het gesprek weer aan te gaan. Het is niet eenvoudig maar het moet wel.

Dat is de dwaasheid waarin ik de Raad van Kerken Uitnodig om in deze stad weer eh voortouw te nemen. Waarom niet

Johan Beks